

Aars Golfbane

Arkæologiske undersøgelser 2003-2004

Bygherrerapport

VMÅ 2405, 2407, 2408, 2408, 2410-2413, 2440, 2445-2447, 2454, 2456-2457. Aars Golfbane,
Tandrupgård.

Stednr. 12.08.14

Aars sogn, Aars Herred, Nordjyllands, tidl. Aalborg amt.

KUAS j.nr. FOR 2003-2123-0183.

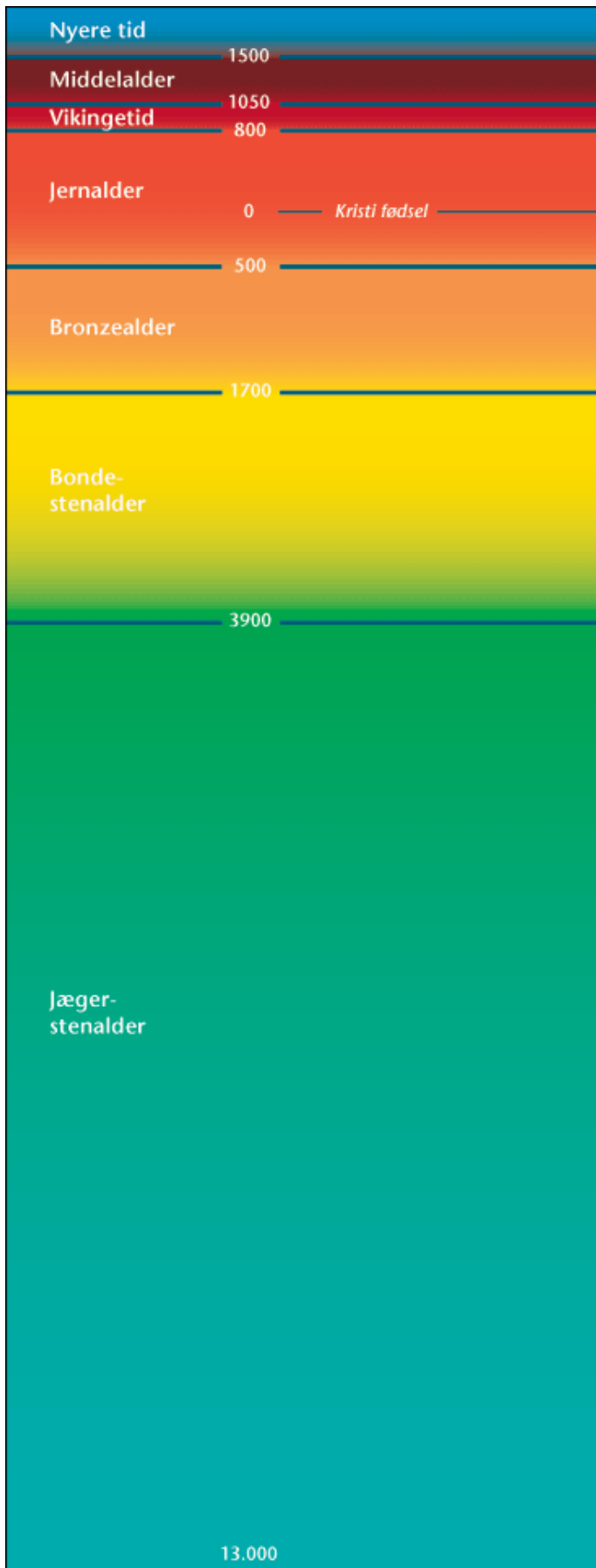
Vesthimmerlands Museum foretog fra september 2003 til august 2004 en række undersøgelser i forbindelse med anlæggelse af Aars Golfbane ved Tandrupgård, Aars. Herved fremkom en række spændende fund fra forskellige perioder af oldtiden.

Indholdsfortegnelse

Tidstavle

Kort

1. Indledning
2. Landskab og kulturhistorie
3. Udgravningsmetode
4. Dataliste
5. Undersøgelsens resultater
6. Bilag: kortmateriale, tegninger og fotos

VMÅ 2440, VMÅ 2454

VMÅ 2405, VMÅ 2411, VMÅ 2413,
VMÅ 2446, VMÅ 2457

VMÅ 2411

VMÅ 2405, VMÅ 2412

VMÅ 2446

1. Indledning

I forbindelse med forestående anlæggelse af Aars golfbane ved Tandrup, blev det indledende jordarbejde overvåget af museumsinspektør Bjarne H. Nielsen. Undersøgelserne strakte sig fra september 2003 til august 2004. Undersøgelserne blev forestået af museumsinspektør Bjarne H. Nielsen, mag.art. Benita Clemmensen og cand.phil. Charlotta Lindblom. For muldafrømningen stod entreprenør Gunnar Nielsen, efter aftale med bygherren, Aars Golfbane A/S. Lodsejer er Aars Kommune, Himmerlandsgade 27, 9600 Aars. Den af Kulturarvstyrelsen fastlagte procedure er fulgt. Undersøgelserne var bygherrefinansieret. Der har været artikler i Aars Avis og Nordjyske Stiftetidende.

2. Landskabet og kulturhistorien

Området ligger umiddelbart nord og syd for Tandrupvej, se vedlagte kortbilag. På det vedlagte kort ses placeringen af de forskellige fund med henvisning til museets journalnummer. Her skal også henvises til kap. 4, dataliste. Foruden de af museet udførte udgravninger, er der i det berørte område registreret tre gravhøje. Sb.36, Tandrupgård skovhøj (VMÅ 2407) er en stærkt ødelagt gravhøj. I højfylden kunne der ses ildskørnet flint. Randstenene var fjernet og tilbage fremstod blot en grøft omkring højfoden. Sydøst for denne ligger sb.304, Tandrupgård markhøj (VMÅ 2409). Denne gravhøj kunne ses som en svag kuplet højning, hvor der kunne iagttages stenfliser fra en tømurskonstruktion. Lidt nordøst for disse gravhøje, ligger en overpløjet langhøj, sb.130, Brummers høj (VMÅ 2408). I forbindelse med anlæggelsen af golfbanen blev disse gravhøje genopført af råjord og muld.

3. Udgravningsmetode

Før selve anlægsarbejdet gik i gang blev der indgået en overvågningsaftale mellem Vesthimmerlands Museum og en repræsentant fra Aars Golfbane A/S. Aftalen betød, at der ikke blev lavet forundersøgelser på det berørte areal. Men de direkte berørte områder, greens etc., blev besigtiget og i nogle tilfælde undersøgt. Det var kun i tilfælde af, at man ved besigtigelsen kunne konstatere ”arkæologiske levn”, at stedet blev undersøgt videre.

Muldlaget blev afrømmet med gravemaskine. Anlæggene blev målt ind og tegnet i målestoksforhold 1:50. Anlæggene blev snittet med skovl og ske. Profilerne blev tegnet i målestoksforhold 1:20. Udvalgte anlæg blev fotograferet i S/H og dias. Fladerne blev nivelleret. Der blev udlagt faste målepunkter i felterne, og disse blev målt ind af en landmåler. Punkterne blev indmålt med totalstation og med GPS.

4. Dataliste

Sagsakterne er arkiveret under følgende j.nr.
(VMÅ: Vesthimmerlands Museum)
(KUAS: Kulturarvstyrelsen) KUAS j.nr. FOR 2003-2123-0183.

VMÅ 2405: Øvebanen, green 2 – sb.297.

VMÅ 2407: Tandrupgård skovhøj – sb.36.

VMÅ 2408: Brummers høj – sb.130.
VMÅ 2409: Tandrupgård markhøj – sb.304.
VMÅ 2410: Tandrupgård 1.
VMÅ 2411: Tandrupgård 2 – sb.302.
VMÅ 2412: Tandrupgård 3 – sb.301.
VMÅ 2413: Tandrupgård 5 – sb.303.
VMÅ 2440: Tandrupgård 6 – sb.306.
VMÅ 2445: Tandrupgård 7 – sb.307.
VMÅ 2446: Tandrupgård 9
VMÅ 2447: Tandrupgård 8 – sb.309.
VMÅ 2454: Tandrupgård 10 – sb.313.
VMÅ 2456: Tandrupgård 11 – sb.314.
VMÅ 2457: Tandrupgård 12.

Sagen er omfattet museumslovens §27, stk. 4.
Originaltegninger og fund opbevares på Vesthimmerlands Museum.

5. Undersøgelsernes resultater

De fund og anlæg, der fremkom ved anlæggelsen af Aars Golfbane, strækker sig over flere perioder af oldtiden (se tidstavlen, s.3). Bortset fra de registrerede gravhøje, blev der ikke fundet nogen grave. Det var mest spor efter bebyggelse, der blev fundet. Dette i form af stolpehuller og gruber. Med tanke på hvor små felterne var, skulle man faktisk være heldig for at finde hele huse. Men ikke desto mindre fandt vi flere hele huse. Disse huse stammer fra bondestenalderen, ældre jernalder og vikingetid/middelalder. Nogle steder fandt vi mange stolpehuller, dog uden at disse indgik i noget system. Der blev også fundet hjulspor, som måske har ført fra Aars til det ældste Tandrupgård. Et andet spændende fund var en flintøkse og to flintmejsler, som måske var blevet nedgravet som et offer eller en skat.

Materialet bliver gennemgået i tidsmæssig rækkefølge, fra de ældste fund til de yngste fund. I teksten bliver der henvist til museets journalnummer på fundene, se kap.4 (dataliste) og kortbilag.

Bondestenalderen:

Der blev fundet mindst to midtsulehuse fra bondestenalderen.

Ved Tandrupgård 3 (VMÅ 2412) blev der fundet et hus fra den yngre del af stenalderen. Det var et midtsulehus med to mulige faser, dvs. at huset var opført to gange på samme sted (se bilag). Et midtsulehus er et hus med kun en enkelt række tagbærende stolper, midtsuler.

Hus I, det første hus der blev opført, målte ca. 21,5 m i længden og ca. 6 m i bredden. Huset vender NØ-SV. Huset bestod af en række midtsuler, vægstolper og et indgangsparti mod NØ. I stolpehullerne blev der fundet keramik, en glittesten og flintafslag. Glittesten har været brugt til at glatte keramik inden brænding. I en af dørstolperne blev der fundet en svagt hulægget flintøkse (tværokse). I en af vægstolperne fandtes to små, fladehuggede pilespidser. Øksen og pilespidserne kan dateres til overgangen enkeltgravetid/dolktid (ca. 2500 f.Kr – 2200 f.Kr), se tidstavle.

Oveni hus I, ser der ud til at ligge resterne af yderligere et hus. Dette "hus" kaldes for fase II, idet huset bliver opført i anden omgang. Den anden fase er dog lidt usikker, idet midtsulerne ikke er særlig dybe. Denne fase har den samme form, dimension og orientering som hus I, men det kunne se ud til, at huset i fase II bliver lidt forskudt mod NØ. Af fund er der keramik og flintafslag.

Til hus I hører sandsynligvis også en grube – beliggende i husets SØ-lige del. I gruben fandtes keramik af samme type, som det i stolpehullerne fundne keramik.

Huset kan tidsbestemmes til sen enkeltgravskultur/ tidlig senneolitikum (2500 f.Kr – 2200 f.Kr).

De øvrige anlæg i feltet så ikke ud til, at indgå i nogen konstruktion. I feltets sydlige del har der muligvis været rester af et kulturlag, hvori der blev fundet keramik dekoreret med furer og vinkelbånd. Keramikken ser ud til at være magret med bl.a. chamotte (knuste lerkarskår), som også styrker den givne datering. Der blev udtaget floteringsprøver fra stolperne og prøverne blev sendt til Moesgårds konserverings- og naturvidenskabelig afdeling. Prøverne indeholdt bl.a. forkullet byg og frø.

Fladehuggede pilespidser fra VMÅ 2412. Den venstre er 2,7 cm lang og 1,8 cm bred. Den højre er 1,5 cm lang og 0,8 cm bred. Spidsen er knækket af den højre.

Sydøst for dette hus fandtes også et midtsulehus (VMÅ 2405, øvebane 2). Huset (hus 1) var N-S orienteret, trapezoidt af form, 14 m langt og 6,5 m bredt i nord og 4,75 m bredt i syd.

Inde i huset fandtes nogle gruber, hvis indhold af genstande muligvis antyder en funktionsopdeling af huset (se bilag). Gruberne indeholdt bl.a. en pilespid, to kværnstene, tre skrabere af flint, flintafslag, flint, ildskørnet flint, knusesten, et slebet flintafslag og keramik, heriblandt skår fra et retvægget bæger med ornamenteret krave.

Der blev udtaget floteringsprøver fra gruber og stolper i huset, og prøverne blev sendt til Moesgårds naturvidenskabelige afdeling. Prøverne er blevet gennemset og indeholdt korn og avnefragmenter. Arkæobotanisk set er VMÅ 2405 en meget spændende plads, som kan fortælle meget om, hvad man har dyrket og hvordan man har bearbejdet afgrøden videre.

Ved Tandrupgård 8 (VMÅ 2447) blev der fundet et muligt midtsulehus. Huset var N-S orienteret og målte ca. 12 m i længden og 6 m i bredden. Der var desværre ingen fund i husets stolper, men udenfor huset fremkom der keramik og flint i en lille grube. Potteskåret var ornamenteret med pindstik og kan dateres til den mellemste del af bondestenalderen.

Ved Tandrupgård 9 (VMÅ 2446) blev udgravet en nedgravning indeholdende en flot flintøkse og to flintmejsler, se vedlagte billede. Fundstedet lå nær et gammelt vådområde, og det kan tænkes, at flintgenstandene er nedgravet, enten som en skat eller som et offer.

Økse og to mejsler fra VMÅ 2446.

Fundet indeholdt en sleben flintøkse og to flintmejsler, og disse kan dateres til Tragtbægerkultur/ Enkeltgravskultur (mellem 3000 og 2500 f.Kr).

Ved Tandrupgård 11 (VMÅ 2456) blev også fundet en lille nedgravning med et potteskår fra Bondestenalderen.

Fra Bondestenalderen stammer også de tidligere nævnte gravhøje: Brummers høj, Tandrupgård skovhøj og Tandrupgård markhøj.

Bronzealderen

Det eneste der med sikkerhed kunne dateres til yngre bronzealder, var en mindre grube på Tandrupgård 2 (VMÅ 2411). Gruben indeholdt keramik, flintafslag og en tenvægt. En tenvægt blev brugt, når man spandt uld.

Ældre Jernalder

Mange af fundene stammer fra den ældre del af jernalderen, nærmere bestemt fra førromersk- og ældre romersk jernalder (500 f.Kr – 150 e.Kr). Det er meget almindeligt at finde bebyggelsesspor i form af huse og gruber fra denne del af oldtiden. Ofte finder man kun sporene efter de store bærende stolper, de såkaldte tagbærende stolper. Vægstolperne er ikke altid bevarede. Husenes form og funktion har varieret, men der er nogle fælles træk. Husene er oftest Ø-V orienterede og treskibede, dvs. taget er båret af to rækker stolper placeret inden for husets ydervægge. Herved består huset af et midtskib samt to mindre sideskibe. Man finder tit hele gårdsanlæg – langhuse med tilhørende økonomibygninger og staklader. På sådanne bopladser kan man også finde hegn, brønde, gruber osv.

På golfbanen blev der også fundet gårdsanlæg, men ofte var udgravningsfelterne for små, til at hele gårdsanlæg kunne afrømmes og udgraves.

På Tandrupgård 2 (VMÅ 2411) fremkom en gård bestående af et langhus med 2-4 tilhørende små økonomibygninger fra ældre romersk jernalder (år 0 – 150 e.Kr).

Langhuset var treskibet, Ø-V orienteret og målte ca. 16 m i længden og 6 m i bredden. Der var ingen vægstolper bevaret, men dørstolperne kunne ses i midten af huset. Huset havde også nogle skillevægge, som har inddelt huset i forskellige funktionsområder. Til dette "hovedhus" hørte sandsynligvis de mindre huse, som blev fundet på pladsen. Der var to små huse (2,5 m x 2,5 m) samt to lidt større udhuse (5 m x 4,5 m; 5 m x 3,5 m).

Langhuset har været brugt til beboelse og udhusene har sandsynligvis været brugt til opmagasinering af f.eks. redskaber.

Ved øvebanen, green 2 (VMÅ 2405) fremkom et andet lignende gårdsanlæg bestående af to huse fra sen førromersk jernalder/ ældre romersk jernalder (50 f.Kr – 150 e.Kr). Hus 2 var et treskibet ØNØ-VSV orienteret hus og målte 17 m i længden og 6,5 m i bredden. Ved midten af huset fandtes indgangs stolper og stolper tilhørende en skillevæg. Der var ingen vægstolper bevaret i huset. Af fund kan nævnes keramik og knusesten. Disse knusesten har bl.a. været brugt til, at bilde (opskærpe) kværne med. Malefladerne skulle opskærpes og dette blev bedst gjort med en knusesten. Knusestenene består af en hård sej bjergart, som kan knuse granit.

Det andet hus, hus 3, var også et lignende treskibet ØNØ-VSV orienteret hus og målte 8-9 m i længden og 5,5 m i bredden. I midten af huset fandtes også de karakteristiske indgangs stolper. Dette hus skal formodentlig opfattes som et annekshus til hus 2.

På de andre pladser lykkedes det kun at afdække mere fragmentariske dele af bebyggelser, dette i form af gruber, brønde og stolpehuller. F.eks. fremkom østenden af et formodet treskibet langhus samt dele af et hegn og nogle gruber på Tandrupgård 7 (VMÅ 2445).

Ved Tandrupgård 5 (VMÅ 2413) blev der fundet et antal gruber med keramik fra førromersk jernalder (500 f.Kr – år 0). En større grube fra den samme periode blev også fundet ved Tandrupgård 12 (VMÅ 2457). Denne grube målte 3,60 m i diameter og var 1,20 m dyb. I gruben fandtes en masse keramik, brændte knogler, en dyretand og et stykke bronzetråd. Keramikken stammer fra mange forskellige kar, men fortrinsvis fra store forrådskar. Nogle af karrene har været ornamenterede med pindstik eller lodret afstrikning på bugpartiet. Hvilken funktion, denne grube har haft, er uvis, men den har sikkert haft forbindelse med en nærliggende boplads.

Ved Tandrupgård 9 (VMÅ 2446) fandtes en mulig brønd og nogle gruber. Brønden var ca. 2 m i diam. og 80 cm dyb med stenbelagt bund. Brønden indeholdt bl.a. keramik, et stykke af en jerngenstand samt to mindre ravklumper. Disse ravklumper blev fundet i toppen af brønden, men skal nok betragtes som jordfundet naturrav.

De omtalte gruber var nedgravninger i forbindelse med bopladsen. Disse kan have været lertagningsgruber, affaldsgruber, koge gruber osv.

Yngre Jernalder – Vikingetid/ Middelalder

Fund fra denne periode er ikke så almindelige, som fund fra den ældre del af jernalderen og især omkring Aars kendes stort set ikke bosættelser fra denne periode. Derfor var glæden stor, da det ved Tandrupgård 6 (VMÅ 2440) lykkedes at finde 5 langhuse fra Vikingetid og tidlig Middelalder.

Disse huse lå i forlængelse af og oveni hinanden. Det ældste af husene, dateret til 800-900-tallet, var et Ø-V orienteret, treskibet langhus (hus I). Det målte ca. 32,5 m i længden og 6 m i bredden. Huset havde let buede vægge, som smalner til ved gavlene. Der blev ikke fundet nogen sikre indgange i huset. Huset havde indtrukne stolper, hvilket kan have været funktionsmæssigt betinget. Hus II var et Ø-V orienteret langhus. Huset målte 23,5 m i længden og 4,5 m bredt i østgavlen og 5 m bredt i vestgavlen. Huset havde ingen tagbærende stolper, men bærende vægstolper. Stedvis kunne man se udvendige støttestolper. Midt på husets nordside fandtes en indgang. I forbindelse med hus II lå formodentlig et lille udhus.

Hus III var et Ø-V orienteret langhus med en længde på 16 m og en bredde på 5,5 m. Huset bestod af to rækker vægstolper og midt i huset var en skillevæg. Dette hus er ældre end hus II.

Hus IV var også et Ø-V orienteret langhus bestående af to rækker kraftige vægstolper og med udvendige støttestolper. Mod syd lå en indgang med udtrukne stolper.

Det sidste hus, hus V, var et Ø-V orienteret langhus med en længde på 24,5 m og en bredde på 4,5 m i gavlene og 5 m på midten. Huset bestod af to rækker kraftige vægstolper, som har båret taget. Desværre var der kun få fund fra denne plads. Disse bestod af nogle fragmentariske jerngenstande, som ikke kunne bestemmes nærmere.

Sydøst for Tandrupgård blev der fundet hjulspor, Tandrupgård 10 (VMÅ 2454). Opmålinger viser, at de vogne, der har kørt på vejen, kun har haft en sporvidde på mellem 0,9-1,2 m. Denne smalle sporvidde tyder på, at det har været oldtidens vogne, som har forårsaget hjulsporet. Hjulsporet følger en vej, der er afsat på ældre kort og løber ind under den nedlagte jernbane Aars-Løgstør. Sporet må, hvis det også oprindeligt har fulgt det kortlagte forløb, løbe mellem en ældre udgave af Tandrupgård og Aars. Tandrupgård nævnes første gang i 1440'erne.

Der er også nogle andre spændende fund fra denne tid, som meget vel kunne have en forbindelse til det ældste Tandrupgård.

Fra den yngste del af jernalderen stammer den kendte sølvskat fra Tolstrup. Skatten blev fundet ved anlæggelsen af Hobro-Løgstørbanen i 1891. Fundet indeholdt sølvsager, brudsølv og 176 mønter, hovedsagelig tyske, de yngste fra 990-tallet.

Ved Aars kirke står en runesten, som tidligere lå på kirkegården. Indskriften lyder: ”Asser satte denne sten efter sin herre Valtoke. Stenen kvæder, at den længe vil stå her; den skal nævne Valtokes varde (mindehøj)”.

Litteratur:

J.P. Trap. Ålborg amt. Bind VI, 3. 1961. 1174 ff.

J.Jensen: Danmarks Oldtid bd. 1-4

Vesthimmerlands Museum, d. 31 januar 2005

Cand.phil.

Charlotta Lindblom